

Nd.

190. Frumvarp til laga

um húsmæðrafræðslu.

Frá menntamálanefnd.

I. KAFLI

Húsmæðraskólar, markmið þeirra og skipulag.

1. gr.

Markmið húsmæðraskóla er það að veita konum nauðsynlegan undirbúning undir venjuleg heimilisstörf, heimilisstjórn og barnauppeldi.

2. gr.

Til stofnunar húsmæðraskóla þarf:

1. Tillögu hlutaðeigandi gagnfræðaráðs eða gagnfræðaráða, þar sem jafnframt sé bent á skólastað.
2. Samþykki hlutaðeigandi kaupstaðar, sýslufélags eða sýslufélaga.

3. Samþykki fræðslumálastjórnar á skólastað og uppdrætti að skólahúsi.
4. Fjárveiting Alþingis til stofnunar skólans.

3. gr.

Hver skóli skal vera 1 ársdeild, er starfar 9 mánuði hið minnsta. Þó er heimilt að stytta námstímann um 1 mánuð í þeim kaupstaðarskólum, sem geta ekki komið við garðyrkjunámi né hirðingtu húsdýra og búsafurða.

4. gr.

Hverjum skóla stjórnar skólanefnd, skipuð sem hér segir:

Þar, sem kaupstaður eða 1 sýsla stendur að skóla, kýs bæjarstjórn eða sýslunefnd 2 nefndarmenn hlutbundinni kosningu á 1. fundi eftir kosningar. Ef 2 eða fleiri sýslur standa að sama skóla, kýs hver sýslunefnd 1 nefndarmann.

Kvenfélagasamband hlutaðeigandi kaupstaðar eða sýslu, sem hefur húsmæðrafræðslu á stefnuskrá sinni, kýs jafnmarga menn til sama tíma.

Fræðslumálastjórn skipar formann nefndarinnar.

5. gr.

Skólanefnd hefur eftirlit með hverjum húsmæðraskóla, undir umsjón fræðslumálastjórnar. Verkefni hennar er einkum:

- a. að sjá um, að fullnægjandi húsnæði sé fyrir hendi til skólahalds;
- b. að láta auglýsa lausar kennara- og skólastjórastöður og leitast við, ásamt fræðslumálastjórn, að fá hæfa menn í þær;
- c. að láta fræðslumálastjórn í té rökstutt álit á umsækjendum um kennara- og skólastjórastöður ásamt tillögu um, hver skuli valinn, svo og vara- og þrauta- vara-tillögu, ef nægilega margir sækja um stöðurnar;
- d. að sjá um, að skólinn hafi fullnægjandi kennslutæki og að þeim og öðrum munum skólans og skólahúsi sé haldið við á fullnægjandi hátt;
- e. að annast fjárreiður skólans og gera áætlun um kostnað við skólahaldið fyrir hvert reikningsár hlutaðeigandi sveitarfélags, og senda hana í tæka tíð hlutaðeigandi sveitarstjórn og fræðslumálastjórn.

Verði ágreiningur milli sveitarstjórnar og skólanefndar um fjárframlög til skólahalds, sker fræðslumálastjórn úr.

Hlutverk skólanefndar skal nánar ákveðið í reglugerð og erindisbréfi, er fræðslumálastjórn setur.

II. KAFLI

Fjármál.

6. gr.

Hlutaðeigandi sveitarfélag leggur skólanum til ókeypis nægilegt land til starfsemi hans að dómi fræðslumálastjórnar.

7. gr.

Ríkissjóður greiðir allt að $\frac{3}{4}$ stofnkostnaðar, en $\frac{1}{4}$ greiðist af hlutaðeigandi sveitarfélögum. Ef 2 eða fleiri sveitarfélög — eða hlutar úr þeim — standa að hyggingu húsmæðraskóla, skiptist stofnkostnaðurinn á milli þeirra í réttu hlutfalli við samanlagðan tekju- og eignarskatt íbúanna. Nauðsynlegur húsbúnaður og áhöld teljast til stofnkostnaðar.

Íbúðir skólastjóra, kennara, nemenda og starfsfólks teljast til skólahúsnæðis og byggingarkostnaður þeirra til stofnkostnaðar. Bújörð ásamt nauðsynlegum húsum til búskapar telst til stofnkostnaðar, ef bú er rekið í sambandi við skólann.

8. gr.

Nú er húsmæðraskóli rekinn í leiguhúsnæði, og greiðir ríkissjóður þá árlega hálfu húsaleigu, enda samþykki fræðslumálastjórn húsnæði og leigumála. Heimilt er skólanefnd með samþykki sveitarstjórnar og fræðslumálastjórnar að kaupa eldra húsnæði til húsmæðraskólahalds.

9. gr.

Fastir kennarar við húsmæðraskóla eru embættismenn ríkisins og taka laun úr ríkissjóði samkvæmt launalögum. Annan rekstrarkostnað skólanna greiða hlutaðeigandi sveitarfélög, en ríkissjóður endurgreiðir fjórða hluta hans að fengnum skýrslum um fullnægjandi skólahald samkvæmt settum reglum og fyrirmælum.

Séu tvö eða fleiri sveitarfélög eða hlutar úr sveitarfélögum saman um húsmæðraskóla, skiptist rekstrarkostnaðurinn niður á sýslufélögin í réttu hlutfalli við samanlagðan tekju- og eignarskatt íbúanna.

10. gr.

Tölu fastra kennara í heimavistarskólum ber að miða við það, að 12—16 nemendur hið minnsta komi á hvern kennara, en 16—20 í heimangönguskólum.

11. gr.

Kennsla er veitt ókeypis, en nemendur greiða húsaleigu, sem ákveðin skal af fræðslumálastjórn í samráði við skólastjóra og skólanefnd.

12. gr.

Skólanefndir og skólastjórar annast fjárreiður og reikningshald skólanna. Sveitarfélög greiða framlög sín til skólans samkvæmt fjárhagsáætlun í byrjun hvers skólaárs eða með hlutfallslegri upphæð í byrjun hvers mánaðar þann tíma, er skólinn starfar. Ef fleiri en eitt sveitarfélag á að greiða kostnað af sama skóla, skal skólanefnd jafna honum á sveitarfélögin samkvæmt 9. gr. Ef ágreiningur verður út af skiptingu kostnaðar eða greiðslu, sker fræðslumálastjórn úr. Vangreidd gjöld sveitarfélaga innheimtir hlutaðeigandi sýslumaður eða bæjarfógeti.

Reikningar skólanna skulu endurskoðaðir á sama hátt og reikningar hlutaðeigandi sveitarfélaga eða sýslufélaga, og sendir skulu þeir fræðslumálaskrifstofunni.

III. KAFLI

Kennarar.

13. gr.

Til þess að verða settur kennari við húsmæðraskóla þarf kennarapróf í hússtjórn eða handavinnu, en til skipunar tveggja ára kennslu og meðmæli skólastjóra. Skólastjóri skal hafa kennt 3 ár hið minnsta.

Heimilt er þó við gildistöku þessara laga að setja eða skipa skólastjóra og kennara þá, sem kennt hafa 3 ár hið minnsta í húsmæðraskóla með góðum árangri, enda þótt þeir fullnægi ekki framangreindum skilyrðum.

Nú sækir enginn, sem fullnægir þessum skilyrðum, um lausa skólastjóra- eða kennarastöðu, skal þá fræðslumálastjórn leitast við að fá kennara, er hún treystir, og má að þremur árum liðnum skipa hann í stöðuna, ef hún telur hann starfinu vaxinn, enda komi meðmæli skólanefndar til.

14. gr.

Skýlt er kennara að kenna allt að 36 kennslustundir á viku, en fækka má kennslustundum hans niður í 30, er hann verður 55 ára, og í 24, er hann verður 60 ára. Kennari skal starfa með nemendum utan kennslustunda í samráði við skóla-

stjóra og vinna önnur störf í þágu skólans, eftir því sem aðstæður leyfa og ákveðið er í reglugerð og erindisbréfi. Kennsluskylda skólastjóra skal ákveðin í reglugerð.

15. gr.

Heimilt er fræðslumálastjórn að flytja kennara milli skóla, ef starf hans verður óþarft við þann skóla, er hann starfar við, eða aðrar knýjandi ástæður eru fyrir hendi. Ekki má lækka laun kennara eða skerða hlunnindi hans við slíka flutninga.

16. gr.

Þegar kennari hefur gegnt embætti í 10 ár, á hann rétt á ársorlofi frá kennslu með fullum launum, en síðan tíunda hvert starfsár. Orlofsárum skal hann verja til þroska og endurnýjunar kennarahæfni sinni. Fræðslumálastjórn veitir kennurum, er þess óska, leiðbeiningar um, hvernig orlofsárum skuli varið, en allir verða þeir að gefa henni fullnægjandi skýrslu um störf sín að orlofsári loknu, að viðlögðum launamissi fyrir það ár.

IV. KAFLI

Nemendur.

17. gr.

Þessi eru inntökuskilyrði í húsmæðraskóla:

- a. að nemandi sé fullra 18 ára fyrir næstu áramót;
- b. sé óspilltur að siðferði;
- c. hafi engan næman sjúkdóm;
- d. hafi lokið unglingsprófi.

V. KAFLI

Um kennsluna.

18. gr.

Þessar greinar skulu kenndar í húsmæðraskólum:

- A. Verklegar greinar: Matreiðsla, ræsting og þvottur, fatasaumur og handavinna, garðrækt, hirðing húsdýra og búsafurða, meðferð ungbarna.
- B. Bóklegar greinar: Íslenzka, kristin fræði, uppeldisfræði og sálarfræði barna, mannelisfræði, efnis- og áhaldafraði, búreikningur, heilsufræði og þjóðfélagsfræði.

Heimilt er stjórnnum skólanna að fjölga kennslugreinum að fengnu samþykki fræðslumálastjórnar. Þá er og heimilt í húsmæðraskólum í kaupstöðum að sleppa hirðingu húsdýra og búsafurða, sé eigi annars kostur.

Nánari ákvæði um námsefni og próf skulu sett í reglugerð.

VI. KAFLI

Námsskeið.

19. gr.

Heimilt er með samþykki fræðslumálastjórnar að hafa sérstæða vefnaðardeild við húsmæðraskóla. Námstími þar skal vera 4 mánuðir hið minnsta. Námsskeið í öðrum verklegum greinum, er standa eigi skemur en 3 vikur, skulu styrkt á sama hátt og önnur kennsla í skólunum. Nánari ákvæði skulu sett í reglugerð.

VII. KAFLI Stjórn skólanna.

20. gr.

Fræðslumálastjórn hefur á hendi yfirstjórn húsmæðrafræðslunnar. Heimilt er að ráða námsstjóra til leiðbeiningar og eftirlits með skólunum.

21. gr.

Skólastjóri og kennarafundur stýra starfi hvers skóla.

Fræðslumálastjórn setur skólastjórum erindisbréf og reglur um starfssvið kennarafundar.

22. gr.

Skólastjóri gerir ásamt skólanefnd tillögur til fræðslumálastjórnar um val kennara. Verði skólastjóri og skólanefnd ekki á eitt sátt, ber að líta á tillögur skólastjóra sem forgangstillögur.

VIII. KAFLI Ýmis ákvæði.

23. gr.

Skólanefnd getur með samþykki fræðslumálastjórnar ákveðið, að hún skuli rekið í sambandi við húsmæðraskóla. Skal húið rekið sem sjálfseignarstofnun með hagsmuni skólans fyrir augum. Bústjóri skal ráðinn af skólanefnd í samráði við skólastjóra.

24. gr.

Ákvæði um leyfi, reglu, aga og fleira, er skólann varðar, skal setja í reglugerð, er fræðslumálastjórn staðfestir.

25. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 60 11. júní 1938, um húsmæðrafræðslu í sveitum, og lög nr. 65 27. júní 1941, um húsmæðrafræðslu í kaupstöðum, svo og önnur ákvæði, sem koma í bág við þau.

Greinargerð.

Frv. þetta er samið af millipinganevnd í skólamálu, sem var skipuð af þáverandi menntamálaráðherra 30. júní 1943 „til þess að rannsaka kennslu- og uppeldismál þjóðarinnar og gera tillögur um skipun þeirra“. Menntamálanefnd flytur frv. að beiðni hæstv. menntamálaráðherra. Einstakir nefndarmenn hafa óbundnar hendur um afstöðu til frv.

Frá millipinganevnd í skólamálu fylgdi frv. eftirfarandi greinargerð:

Húsmæðrafræðslan á Íslandi sem skólanám er mjög ung. Fyrsti vísirinn til hennar var Ytri-Eyjarskóli undir stjórn Elínar Briem. Heimilin sjálf áttu að annast allan undirbúning konunnar undir hið þýðingarmikla starf móður og húsmóður. Íslenskum konum er nú orðið það ljóst, svo að ekki er um deilt, að þennan undirbúning eru mörg heimilin ekki fær um að veita. Ber þar margt til, svo sem aukin menning og um leið auknar kröfur til alls heimilishalds og að það sé byggt á hagrænni og heilsufræðilegri þekkingu nútímans. Jafnframt eykst skilningurinn á því, að sökum fólksfæðar heimilanna sé nauðsynlegra en nokkru sinni áður, að störf þeirra séu leyst af hendi með kunnáttu, þannig að hvert verk krefjist sem minnstrar orku og tíma, en sé þó vel af hendi leyst. Á þessu tvennu er reist krafan um hússtjórnarnám fyrir sem flestar konur, og sé það nám byggt á unglingsfræðslu í þessari grein, sem bæði piltar og stúlkur verði aðnjótandi í unglingskólunum.

Húsmæðraskólarnir hafa orðið mjög vinsælir, og það hefur komið í ljós, að þörfin á þeim er svo mikil, að þeir skólar, sem nú eru til, fullnægja ekki nema svo sem $\frac{1}{3}$ hluta eftirspurnarinnar. Þar eð skólar þessir eru svo ungir hér á landi og á engum erfðavenjum að byggja, eru þeir auðvitað enn á tilraunastigi. Hver skóli hefur að nokkru leyti þreifað sig áfram, án þess að skólarnir allir hefðu verulega fast, sameiginlegt form. Síðustu árin hafa skólarnir sjálfir gert nokkrar tilraunir til að kynnast og læra hver af öðrum, en jafnframt hefur krafan um samræmingu sífellt farið vaxandi hjá öllum aðstandendum þeirra. Var því sjálfsgagt, að skólamálanefnd tæki samræmingu þessara skóla og samband þeirra við skólakerfi landsins inn í tillögur sínar.

Til grundvallar tillögum sínum hefur skólamálanefnd kynnt sér nákvæmlega fyrirkomulag og starf þessara skóla. Hún hefur fengið upplýsingar frá skólunum sjálfum og skólanefndum þeirra og frá heimilum og nemendum, sem notið hafa leiðsagnar skólanna. Þá hefur og verið náíð samband á milli konu þeirrar, er í nefndinni situr, og kvenfélaga og kvenfélagasambanda, sem mest láta sig varða þessi mál eða hafa þau á stefnuskrá sinni. Hafa nefndinni borizt ýmsar tillögur frá þessum aðilum, og hefur verið reynt að taka fullt tillit til þeirra.

Um fyrirkomulag erlendra skóla og skipun þessara mála hjá nágrannaþjóðunum hefur nefndin aflað sér þeirra upplýsinga, er unnt var, af skólaskýrslum og námsskrám og með viðtali við ýmsar konur, er þar hafa stundað nám. Sérstaklega hefur frú Rannveig Kristjánsdóttir, matreiðslukennslukona, veitt nefndinni aðstoð við byggingu þess kerfis um húsmæðrafræðsluna, er hér liggur fyrir. Að því er útlent fyrirkomulag snertir, hefur nefndin valið úr það, sem henni virtist bezt hæfa íslenzkum staðháttum, en að öðru leyti reynt að byggja á þeirri reynslu, sem hér er fengin, og nema burt þá ágalla, sem fram hafa komið á fyrirkomulagi hinna íslenzku skóla.

Aðalbreytingin, sem gerð er á fyrirkomulagi húsmæðraskólanna með þessum lögum, er sú, að vefnaðarkennslan er greind frá hússtjórnar- og handavinnunáminu og ætluð sérstökum námsskeiðum. Ekki er gert ráð fyrir, að slík námsskeið verði við alla húsmæðraskólana, en þó engar skorður við því reistar, að þeim sé komið á, þar sem nægilegt húsnæði er fyrir hendi og önnur skilyrði. Vefnaðarkennsla er húsnæðisfrek, svo að taka verður sérstakt tillit til hennar, þegar húsmæðraskólarnir eru reistir.

Ástæðan til þess, að vefnaðurinn er greindur frá hússtjórnardeild skólanna, er sú, að það virðist að kalla einróma álit skólastjóra, kennara og skólanefnda við húsmæðraskólana, að of lítill tími sé ætlaður til hússtjórnar- og saumanáms, en $\frac{1}{3}$ námstímans fer nú til vefnaðar. Að hinu leytinu er vefnaður svo erfið námsgrein, að hann lærist ekki að neinu ráði á þeim 9 vikum, sem honum eru yfirleitt ætlaðar í skólunum. Virðist því öllu námi skólanna heppilegast, að hann sé greindur frá því.

Þá er starfstími skólanna lengdur úr 7 mánuðum í 9 mánuði að jafnaði, en jafnframt er bætt við allmörgum námsgreinum, sérstaklega við sveitaskólana. Er þetta hvort tveggja gert samkvæmt tillögum sömu aðila og áður getur — og áskorunum frá kvenfélagasamböndum, sem sérstaklega láta sig varða húsmæðrafræðsluna. Álitíð er óhjákvæmilegt, að skólarnir starfi vor og haust, svo að unnt sé að kenna garðrækt að vorinu og meðferð berja, grænmetis og sláturafurða að haustinu.

— — —
Um einstakar greinar frumvarpsins er þetta helzt að segja:

Um 1. gr.

Markmiði skólanna hefur verið lýst hér að framan, svo að greinin þarf ekki frekari skýringa við.

Um 2. gr.

Eins og nú standa sakir, hefur verið mikill skortur á húsmæðraskólum, og er bygging þeirra víða í undirbúningi. Þykir sjálfsagt að styðja að stofnun þeirra, eftir því sem þörf krefur.

Um 3. gr.

Með greiðri aðgöngu kvenna að almennum skólum þykir eigi ástæða til að hafa bóknámsdeild í húsmæðraskólum. Þykir hæfilegt að ætla því verklega námi, sem gert er ráð fyrir, 9—10 mánuði. Af þeim tíma eru 1—2 mánuðir ætlaðir til garðyrkjunáms og hirðingar húsdýra og búsafurða.

Um 4. gr.

Skipun skólanefndar þarfnast ekki skýringa, nema að því er varðar ákvæðið um rétt kvenfélagasambands hvers staðar til þess að kjósa mann í skólanefnd. Er ákvæðið sett til þess að tryggja ihlutunarrétt kvenna um stjórn þessara skóla, enda eru kvenfélagasamböndin víða aðili að stofnun skólanna.

Um 5. gr.

Verkefni skólanefnda eru í aðalatriðum hin sömu og skólanefnda barnafræðslu- og gagnfræðastigsins.

Um 6.—9. gr.

Vísast til greinargerðar um frumvarp til laga um gagnfræðanám, 55. og 56. gr.

Um 10. gr.

Í húsmæðraskólum koma nú sem næst 8—12 nemendur á hvern kennara. Stafar það að mestu af því, hve skólarnir eru litlir og aðbúðinni ábótavant. Nefndin leggur til, að vefnaðarnám verði greint frá hússtjórnarnáminu, skólar verði stærri og útbúnaður þeirra bættur til muna, og telur nefndin, að þess vegna megi ætla þann nemendafjölda á hvern kennara, sem í frumvarpinu greinir, og fer sú tala þó eftir stærð skólans.

Um 11. gr.

Í samræmi við nágildandi lög.

Um 12. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 13. gr.

Samkvæmt frumvarpi þessu eru í húsmæðraskólunum tvær aðalnámsgreinar, hússtjórn og handavinna. Undirbúningstími til þess að verða kennari í þessum greinum á að verða svipaður. Þykir því rétt, að kennarar beggja greina hafi jafnan aðgang að skólastjórastöðum. Nauðsynlegt er, að skólastjóri hafi fengið nokkra reynslu sem kennari, áður en hann tekur við skólastjórn. Að öðru leyti vísast til greinargerðar um gagnfræðanám, 38. gr.

Um 14. gr.

Fjöldi kennslustunda á kennara er áætlaður nokkru hærri en kennara í bóklegum fræðum, þar eð verkleg kennsla mun krefjast að jafnaði minni undirbúnings og heimavinnu.

Um 15. og 16. gr.

Vísast til greinargerðar um gagnfræðanám, 40. og 41. gr.

Um 17. gr.

Talið er, að fullkominn árangur af námi í húsmæðraskóla fáist ekki, sé nemandinn yngri en 18 ára. Meira undirbúningsnám en unglingspróf þykir ekki rétt að heimta, þar eð mikils er um það vert, að einmitt þær stúlkur, sem ekki njóta framhaldsmenntunar eftir skyldunám, sækji húsmæðraskólana.

Um 18. gr.

Námsgreinar þær, sem hér eru taldar, eru allar nauðsynlegar miðað við þær kröfur, sem gera verður til nútíma húsmæðraskóla. Að öðru leyti þarf greinin ekki skýringa við.

Um 19. gr.

Greinin hefur áður verið skýrð í inngangi þessarar greinargerðar.

Um 20. gr.

Húsmæðraskólar í sveitum eru nú undir stjórn landbúnaðarráðuneytisins, en húsmæðraskólar í kaupstöðum undir stjórn menntamálaráðuneytisins. Telur nefndin eðlilegt, að allir þessir skólar séu undir stjórn sama ráðuneytis, menntamálaráðuneytisins, enda er það í samræmi við eindregnar óskir skólanna sjálfra.

Um 21. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 22. gr.

Vísast til 34. gr. í greinargerð um frumvarp til laga um gagnfræðanám.

Um 23.—25. gr.

Þurfa ekki skýringa við.